

ՀԱՅԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՆՎԻՐՅԱԼԸ. ԱԵԼԻՏԱ ԴՈԼՈՒԽԱՆՅԱՆ

Այսօր առավել քան երբևէ արդիական է Պատմահոր՝ «Բազում գործք արութեան գտանին գործեալ եւ ի մերում աշխարհիս, եւ արժանի գրոյ յիշատակի» խորիմաստ խոսքը, որի կարևորությունը քաջ գիտակցելով է իր գործունեությունը ծավալել ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ, բանասիրական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր Աելիտա Գուրգենի Դոլուխանյանը: Դրա ապացույցը նրա գիտամանկավարժական վաստակն է:

Հոբելյանական 2017 թվականը վաստակաշատ հայագետը դիմավորում է շուրջ 30 ուսումնասիրություններով և 400-ից ավելի հոդվածներով:

Աելիտա Դոլուխանյանին բնութագրում են սեփական ժողովրդի պատմության սթափ ու լայնախոռ գնահատումը, այդ ճանաչողությունից բխած կենսահաստատ լավատեսությունը, արարելու բերկրանքն ու սեփական անձի նկատմամբ խիստ պահանջկոտությունը: Դրանք հրաշալի դրսևորվում են նրա թե՛ բանասիրության և թե՛ դասախոսական աշխատանքի, ուսում-

նական գործընթացի կազմակերպման ասպարեզներում:

Աելիտա Դոլուխանյանը ծնվել է 1942 թ. փետրվարի 14-ին Երևանում, ճանաչված պետական գործիչ Գուրգեն Դոլուխանյանի ընտանիքում: Գերազանցությամբ ավարտել է Ստ. Շահումյանի անվան միջնակարգ դպրոցը: 1959 թ. ընդունվել է Խ. Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական ինստիտուտի պատմալեզվական ֆակուլտետը, որն ավարտել է 1964 թ. գերազանցությամբ:

1964-68 թթ.՝ ասպիրանտուրայի տարիներին, նշանավոր հայագետ Ասատուր Մնացականյանի գիտական ղեկավարությամբ, ապագա հայագետը մասնագիտանում է հին և միջնադարյան գրականության գծով: Գիտական ղեկավարը Ա. Դոլուխանյանի համար եղել է և՛ դպրոց, և՛ ուսուցիչ՝ օժտված զարմանալի ներքնատեսությամբ և հայոց ազգային մշակույթի խոր ըմբռնումով:

Գիտական թեմայի ինքնուրույն որոնումները երիտասարդ ուսումնասիրողին մղում են դեպի միջնադարի հոգևոր արժեքները, և արդյունքը 1972 թ. պաշտպանած «Ներսես Մոկացի» թեկնածուական ատենախոսությունն է:

1969-ից, դասախոսական աշխատանքին զուգահեռ, նա մեծ պատասխանատվությամբ վարում է ֆակուլտետին կից մասնագիտացված գիտխորհրդի քարտուղարի պաշտոնը:

1987 թ. Ա. Դոլուխանյանը լույս է ընծայում «Հոգու և մարմնի պրոբլեմը միջնադարի հայ քնարերգության մեջ» ուսումնասիրությունը (1989 թ. այն պաշտպանեց որպես դոկտորական ատենախոսություն), որը ոչ միայն բարձրացնում է գիտական կարևորության հարցեր և առաջարկում լուծումներ, այլև հայ միջնադարյան գրականությունը ներկա-յացնում է որպես համաշխարհային գրականության անկապտելի մաս՝ հիմք դառնալով նոր ուսումնասիրությունների համար: Հոգու և մարմնի խնդրին առնչվող հայ տեսական, փիլիսոփայական, ինչպես նաև բանահյուսական և հեղինակային բանաստեղծական ողջ նյութը քննվում է պատմական զարգացման փուլերի և տարբեր մշակույթների համամասն դրսևորումների գույզահեռներում: Ուսումնասիրությունը համարժեք արձագանք գտավ՝ արժանանալով մասնագետների բարձր գնահատականին: Գրքի արդիականության վկան է 2008 թ. լրամշակված, ռուսերեն թարգմանությունը («Проблема души и тела в средневековой армянской поэзии»)՝ մոսկովյան գրաքննադատության դրվատելի արժևորմամբ: Օրինաչափ էին գիտնականի բանասիրական, ձեռագրագիտական և բնագրագիտական պրպտումները. նա կազմել և հրատարակել է Ներսես Մոկացու (1975, 1985) և Խաչատուր Կեչառեցու (1988) երկերի քննական բնագրերը՝ գիտական առաջաբաններով, ծանոթագրություններով և շահեկան ցանկերով:

2009 թ. Ա. Դոլուխանյանը հրատարակում է «Ներսես Մոկացի» խորագրով ուսումնասիրությունը, և Ներսես Մոկացին՝ որպես եկեղեցական եռանդուն ու ակտիվ գործիչ, շնորհալի բանաստեղծ, իր արժանի տեղն է գտնում միջնադարի հայ մյուս հեղինակների կողքին: Գրքում զետեղված մատենագիտական-ձեռագրագիտական հարուստ նյութը, գիտական վարկածները, ճշգրտված, խմբագրված և նորահայտ տեղեկությունները պարարտ հող են նախապատրաստում հայ միջնադարի հարցերով զբաղվողների համար:

Օտար լեզուներին ազատ տիրապետելը, լայնահայաց մոտեցումը տարբեր մշակույթներին և ամբարած գիտական վիթխարի պաշարը որոնող գիտնականին կանգնեցնում են նոր խնդիրների լուծման առաջ, որի արդյունքն է 2000 թ. Ա. Դոլուխանյանի հիմնած, Եվրոպացի հայագետներե մատենաշարը: Հեղինակը սկիզբ է դնում հայագիտության մի նոր ճյուղի խորքային ուսումնասիրությանը և գիտական աշխարհին ներկայացնում հայ մշակույթին անուրանալի նպաստ բերած եվրոպացի հայագետների գիտական ժառանգության մանրամասն քննությունը: «Ֆելիքս Նևր և հայ քրիստոնեական մատենագրությունը» (2001), «Մարի Ֆելիսիտե Բրոսսեն հայագետ» (2002), «Վիկտոր Լանգլուան հայագետ» (2003), «Էդուարդ Դյուլորին հայագետ» (2004), «Ֆրեդերիկ Ֆելդին հայագետ» (2008), «Ֆրեդերիկ Մակլերը հայագետ» (2011), «Սեն Մարտենը ֆրանսիական հայագիտության հիմնադիր» (2014)՝ եվրոպացի հայագետների գիտական վաստակն ամբողջացնող ուսումնասիրություններն այսօր ընթերցողի սեղանին են՝ որպես հեղինակի տարիների մտորումների և տքնաջան աշխատանքի արդյունք: Հայ ժողովրդին և նրա պատմությանը տված եվրոպացի հայագետների գնահատականներով նաև օտարալեզու ընթերցողի համար տեսանելի՝ մեր մշակույթը կանգնում է աշխարհի հնագույն մշակույթների կողքին: Այսօր խիստ անհրաժեշտ այս մատենաշարը ուսումնասիրողին գիտական հարուստ նյութ է տալիս և արժանի է օտար լեզուներով թարգմանվելու:

«Եվրոպացի հայագետներ» մատենաշարն է լրացնում Ա. Դոլուխանյանի «Եվրոպացի հայագետները Մաշտոցի և հայոց այբուբենի մասին» (2005) աշխատությունը՝ նվիրված գրերի գյուտի 1600-ամյակին:

Հայ գրականության և տեսության խնդիրները նույնպես անմասն չեն թողել հեղինակին: Դրանք արծարծված են գրականագետի, Արշակ Չոպանյանը և հայ հին գրականությունը (2004) ուսումնասիրության մեջ: Ա. Դոլուխանյանի նախաձեռնությամբ և նրա նախաբանով (նաև ռուսերեն) հայ հին և միջնադարյան գրականության և նրա դասավանդման մեթոդիկայի ամբիոնը հրատարակեց «Վալերի Բրյուսովի “Поэзия Армении” ժողովածուն և հայ հին ու միջնադարյան քնարերգությունը» հոդվածների ժողովածուն (2016):

Բազմաթիվ գիտաժողովներին մասնակցելը՝ Հայաստանում, ԱՄՆ-ում, Ֆրանսիայում, Վրաստանում, շրջագայություններն արտասահմանյան հայտնի գրադարաններում, թանգարաններում և տեսարժան վայրերում, օտար լեզուների իմացությունը թույլ են տալիս հետաքրքասեր գիտնա-կանին այլ մշակույթների զուգահեռների միջոցով ներկայացնել հայ մշակույթի միջազգային արժեքը. սա է, կարելի է ասել, Ա. Դոլուխանյանի գործունեության ողնաշարը: Նա այլ մշակույթների ուսանելի արժեքները մեկնաբանում է թե՛ գիտական, թե՛ ճանաչողական և տեղեկատվական իր հոդվածներում՝ անցկացնելով սեփական մշակույթի բովուրդ: Այդ զուգահեռների յուրօրինակ արտահայտությունն են հեղինակի «Համընդհանուր իմաստախոսություններ» գիրքը (2012) և ամենատարբեր հոդվածները. բանահյուսական ժանրային զուգահեռներով դիտարկվում է «Ավեստայի» «Վենդիդատ» գրքի XIII գլուխը, բացահայտվում են Գրիգոր Նարեկացու «Մատյան ողբերգության» երկի գրական նոր աղերսները՝ նաև Մոսկվայում 2010 թ. լույս տեսած ժողովածուում:

Հայ գրականության տարբեր դրսևորումներն անաչառ քննելու առաքելությունը Ա. Դոլուխանյանն իրականացնում է նաև այլ ասպարեզներում: Նրա հեղինակությամբ առաջին անգամ գիտական առանձին ուսումնասիրության նյութ են դարձել Շարլ Ագնավուրի, Ալիսիա Կիրակոսյանի, Գրիշա Դարբինյանի, Նորայր Ադալյանի ստեղծագործությունները:

Գրականագետի խորաթափանց և զգայուն վերաբերմունքը դրսևորվում է նոր հրատարակված, գիտական արժեք ունեցող ուսումնասիրությունների գրախոսականներով և տարբեր գիտնականների գործունեությունը գնահատող հոդվածներով: Ա. Դոլուխանյանը կատարում է նաև թարգմանություններ ռուսերենից, ֆրանսերենից և անգլերենից. նրա հետաքրքրության ուղեծրում են թե՛ օտարալեզու հեղինակներն ու հայ գրական կապերը, թե՛ գիտական կարևորություն ունեցող աշխատությունները և թե՛ հայագիտության համար կարևոր աղբյուրները: Գիտական շրջանակներում մեծ հետաքրքրություն առաջացրին Ավեստայի «Վենդիդատ» գրքի հատվածական թարգմանությունները ֆրանսերենից, նա բնագրից թարգմանել է Պ. Ռոնսարի, Թալի դը Մոլենի, Մ. Քոզեմի, Ջ. Քոլինգի, Ռ. Դոմենթի երկերից:

1990-ից Ա. Դոլուխանյանը պրոֆեսոր է և Խ. Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական ինստիտուտի բանասիրական ֆակուլտետի, նախ, հայ գրականության և նրա դասավանդման մեթոդիկայի, ապա՝ 2013-ից, հայ հին և միջնադարյան գրականության և նրա դասավանդման մեթոդիկայի ամբիոնի վարիչ: Դասախոսական երկար տարիների նրա աշխատանքի տեսանելի կողմը դրսևորվում է նաև ուսանողների կյանքում ունեցած կարևոր

դերով: Ա. Դոլուխանյանի ղեկավարությամբ մեկ տասնյակից ավելի ասպիրանտներն ու հայցորդները զբաղվել և զբաղվում են գիտական հնչեղություն ունեցող և նորություն բերող թեմաներով՝ իրականացնելով նորանոր ծրագրեր ու ձեռնարկներ:

Անձնական փորձն ու ուսանողին օգտակար լինելու ցանկությունը Ա. Դոլուխանյանին մղեցին ստեղծելու նաև ապագա բանասեր-ուսուցչի համար խիստ կարևոր ձեռնարկներ. ուսանողի սեղանին են «Հայ գրականության պատմություն (Հայ հին և միջնադարյան գրականություն)» (2006), «Հայ գրականության դասավանդման մեթոդիկա» (2006), «Հայ գրականության տեսություն» (2006), «Հայ ժողովրդական բանահյուսություն» (2008), «Դրվագներ հայ գրաքննադատական մտքի պատմությունից» (2009), «Հայ միջնադարյան գրականության հիմնական ուղղություններն ու ժանրերը» (2012), «Գեղարվեստական գրականության վերլուծության մի քանի սկզբունքներ» (2013) դասագրքերը:

Սկզբունքային և անաչառ գիտնական-մանկավարժը տարիներ ի վեր վարել է հանրապետական դպրոցական օլիմպիադաների՝ հայ գրականության գծով գործող նախագահի պաշտոնը մի առանձնակի հոգատարությամբ ու պատասխանատվությամբ՝ իր շուրջը համախմբելով շնորհալի մանկավարժների և գիտնականների:

Տաղանդավոր մարդու ունակությունները սովորաբար դրսևորվում են տարբեր կերպով, և, բնականաբար, հանապազ պրպտող գիտնականի ակտիվությունը չի սահմանափակվում ՀՊՄՀ-ով. Ա. Դոլուխանյանը Գիտությունների ազգային ակադեմիայի «Պատմաբանասիրական հանդեսի» և «Գրական թերթի» խմբագրական խորհուրդների անդամ է, 2001-ից՝ գրողների միության անդամ, ՀՊՄՀ-ի և Մ. Աբեղյանի անվան գրականության ինստիտուտի մասնագիտական խորհուրդների անդամ, պետական մրցանակներ շնորհող Ա. Աբրահամյանի հանձնաժողովի նախագահ:

Ա. Դոլուխանյանի գիտամանկավարժական, հասարակական գործունեությունը գնահատվում է ըստ արժանվույն. 2003 թ. նա պարգևատրվել է «Մովսես Խորենացի» մեդալով, 2007 թ.՝ «Ֆ. Նանսենի ոսկե հուշամեդալով», ՀԳՄ-ի «Գրական վաստակի համար» և ՀՊՄՀ-ի «Խաչատուր Աբովյան» մեդալներով: 2008 թ. «Ֆրեդերիկ Ֆեյդին հայագետ. մենագրության համար արժանացել է ՀԳՄ-ի «Նիկոլ Աղբալյան» մրցանակին: 2012 թ. Ա. Դոլուխանյանին շնորհվել է ՀՀ ԿԳՆ-ի «Ոսկե հուշամեդալը», ինչպես նաև ՀՀ մշակույթի վաստակավոր գործչի կոչում: Նրա գիտական վաստակը բարձր է գնահատվել, և գրականագիտության բնագավառում ունեցած մեծ ներդրման համար 2010 թ. նա ընտրվել է ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ:

Ա. Դոլուխանյանը նկատել է՝ հայագիտությունը նվիրյալների բնագավառ է, բնագավառ, որ գրկաբաց ընդունեց հե՛նց իրեն: Այսօր վաստակաշատ գիտնականը եռանդուն շարունակում է հայագիտության մեջ բացած իր ինքնատիպ ուղին: Աելիտա Դոլուխանյանին մաղթում ենք նոր մտահաղացումներ և ազգանվեր գործունեության երկար ու բեղուն տարիներ:

ՀՈՎՍԵՓՅԱՆ Լ. Վ.

Բանասիրական գիտությունների թեկնածու